Pál István

Célkeresztben a magyar kultúra – szemelvények a Párizsi Magyar Intézet rendőri ellenőrzésének gyakorlatából: 1961–1963

A tanulmány írásával egy időben volt 55 éve, hogy Magyarország és Franciaország között nagyköveti szintre emelkedett a diplomáciai kapcsolat. A döntésre közel másfél évtizedig kellett várni, mivel a második világháború után a kétoldalú viszonyban mutatkozó reményteljes fellendülést a bipoláris világrendszer kialakulásával párhuzamosan stagnálás, majd hűvös távolságtartás váltotta fel, az ötvenes évek közepétől megindult közeledést pedig megtörte az '56-os forradalom leverése. A három nyugati nagyhatalom közül – a húszas, harmincas évektől eltérően – ekkor Franciaország mutatott nagyobb megértést Magyarország irányában, de a NATO irányelveihez való alkalmazkodás égisze alatt a francia hatóságok is zaklatták a magyar külképviseleti szerveket.

Kulcsszavak: *keleti blokk, hírszerzés, elhárítás, rendőrségi megfigyelés, kulturális diplomácia*

Pál István: The Hungarian Culture in Crossfire – Abstracts from the General Practice of Police Control of the Hungarian Institute in Paris: 1961–1963

In 2018 Hungary and France commemorated the 55th anniversary of the elevation of the diplomatic relationship to ambassadorial level. The decision was made after a 15-year-delay because the promising improvement of the years after World War II had been replaced by stagnation and a cool aloofness parallel to the birth of the bipolar world order, while the rapprochement starting off in the mid-1950s had been broken by the suppression of the revolt of 1956. Contrary to the 1920s and 1930s, it was France who displayed more understanding toward Hungary among the Western great powers, but under the framework of the directives of NATO, the French police also harassed the Hungarian foreign representations.

Keywords: *Eastern Bloc, intelligence, counter-intelligence, police surveillance, cultural diplomacy*

Bevezetés

Az 1956-os forradalom leverését követően az amerikai és a brit relációhoz hasonlóan a magyar–francia kapcsolatok is mélypontra jutottak, ugyanis a NATO tagországai egyöntetűen bojkottálták Kádár János személyét, ugyanakkor a közeledésre Olaszországon kívül Franciaország mutatta a legnagyobb hajlandóságot.[1] Jean Paul-Boncourt francia követ

[1] Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok és Magyarország, 1957–1967, *Századok,* 130. évf., 1996/3, 517–612. o.

1957 novemberében kezet fogott Kádár Jánossal, majd jelezte, hogy részt kíván venni Dobi Istvánnak, az Elnöki Tanács elnökének újévi fogadásán. Igaz, minderre árnyékot vetett, hogy Halkó Mária, a Budapesti Francia Intézet titkárnője előzetes letartóztatásba került, ugyanakkor a magyar hatóságok visszatartották az új francia kulturális attasé beutazási engedélyét, mire a francia kormány nem volt hajlandó vízumot adni az új magyar katonai attasénak. Végül, Halkó szabadon bocsátása és a vízumkiadási korlátozás megszüntetése után, 1959 áprilisában Párizs hozzájárult Vincze József követi kinevezéséhez. 1959. április 17-én a két ország kereskedelmi egyezményt kötött, majd 1961 októberében megszületett a magyar–francia kulturális csereprogramról szóló megállapodás.[2] A lassan normalizálódó magyar–francia viszony azonban nem jelentette azt, hogy megszűnt volna a magyar külképviseleti intézmények ellenőrzése. A jelen tanulmány a magyar Belügyminisztérium II/3. (Hírszerző) Osztályának keretében az olasz–francia vonallal foglalkozó E-alosztály irataira épül,[3] ugyanis a francia elhárító szervek történetéről még nem született olyan történeti munka, amely eredeti levéltári forrásokon nyugszik.[4] A DST (*Direction de la Surveillance du Territoire* – Terület Megfigyelési Igazgatóság) a francia kémelhárítás magyar ügyekben illetékes egysége – fedőnevén CAGY – mindenekelőtt a BM-rezidentúra otthonaként is szolgáló párizsi követségére összpontosított,[5] ám ez utóbbi megfigyelésére vonatkozó anyagok feldolgozása meghaladja jelen tanulmányunk kereteit. A keleti blokk országainak kulturális intézetei sokszor a hírszerzőszolgálataik külsős részlegeként működtek, ahol a követség égisze alatt már nem bújtatható operatív tiszti és titkos munkatársi gárda kapott elhelyezést.[6] A párizsi magyar intézet ügyeivel foglalkozó külön objektumdosszié – fedőnevén (fn.) „Tudósok" – elvileg ugyanerről tanúskodhatna, ám a valóságban arról árulkodik, hogy az intézmény a minimális biztonsági feltételek hiánya és a létszámgondok következtében még fedőszervnek sem igazán volt használható.

Az intézet biztonsági helyzete

1961 novemberében Báti László – fn. „Aradi"[7] – lett a párizsi magyar intézet igazgatója, aki az intézmény biztonsági helyzetével kapcsolatban számos hiányosságot vélt felfedezni. A Magyar Népköztársaság (MNK) kulturális képviselete egy bérház harmadik emeletén helyezkedett el, ahol három dolgozószoba, egy titkári iroda, két fogadóhelyiség, egy könyvtárszoba, előszoba, konyha, valamint az ösztöndíjasoknak fenntartott két szoba állt rendelkezésre. Az intézmény levelezését, címtárát, a régi feljegyzéseket Báti a dolgozószobájában tartotta, ám ezek között nem voltak bizalmas iratok, ugyanakkor a titkárnő csak a mindennapi levelezést bonyolította. A titkárság ajtajára biztonsági zárat szereltek,

---

2 Kecskés D. Gusztáv: *Franciaország és a magyar forradalom, 1956,* MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2007, 222–230. o.

3 Palasik Mária: A BM II/3. (Hírszerző) Osztály. In: Cseh Gergő Bendegúz – Okváth Imre (szerk.): *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962,* Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013, 47–103. o., 85. o.

4 Jean Marc Berlière – René Lévy: *Histoire des Polices en France De L'Ancien Régime Á Nos Jours,* Le Grande Livre Du Mois, Paris, 2011, 308–309. o.

5 Roger Falligot – Pascal Krop: *DST. Police secrète,* Flammarion, Paris, 1999, 217–220. o.

6 Thierry Wolton: *Le KGB en France,* France Loisirs, Paris, 1986, 77. o.

7 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 1 – Bt – 925/2 – „Aradi" (Báti László) – Évkör: 1961–1967.

azonban Báti nem hitt abban, hogy ez komolyabb visszatartó erőt képvisel, minthogy oda a dolgozószobájából is be lehetett jutni. Az utóbbi helyiségnek két másik ajtaja egyrészt az előszobába, másrészt a fürdőszobába vezetett, ráadásul egyiken sem volt biztonsági zár. A vendégszobák egyikében állandóan lakott valaki, de a kiküldött személy idejének jelentős részét házon kívül töltötte. Az intézet könyvtárába bejártak az állandó vendégnek tekinthető olvasók – részben magyarul tanuló egyetemisták, részben a magyar kultúra iránt érdeklődők –, ugyanakkor '56-os menekültek is előfordultak. Báti az első intézkedései között leállította a szabad könyvkölcsönzést, mivel ez nagyszámú idegen megjelenésével járt, noha az olvasóterem állandó felügyeletét sem sikerült megoldani.[8]

Az intézetben két háború előtti emigráns dolgozott. Kertész Sándor – a feledékeny, nyugdíj előtt álló gépkocsivezető, aki amiatt nem vállalta a hazatérést, mert felesége és fia nem beszélt magyarul[9] –, valamint a titkárság élén álló Riesman Ida, a magyar Külügyminisztérium pár évvel korábban nyugdíjba vonult alkalmazottjának lánya. Báti sem irántuk, sem a magyar kötődés nélküli bejárónő – Madame Etienne – iránt nem volt bizalommal, de valahogy azt sem tartotta megnyugtatónak, hogy francia állampolgárságú alkalmazottai jól ismerték az intézettel kapcsolatban lévő személyeket. Igaz, Báti ez utóbbiak egy részéről is feltételezte, hogy állandó jelentési kötelezettséggel járnak hozzájuk, mint például M. Chenet francia külügyminisztériumi tisztviselő, aki Kosztolányi Dezső életét tanulmányozta, vagy egy Szabó nevű tanár, aki 1956-ban menekült el Magyarországról. 1961. november végén az igazgató egyszer beszélt Szabóval, akinek viselkedését mintaszerűen provokatívnak találta. Szabó a francia nép degeneráltságáról, szellemi és fizikai restségéről beszélt azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy Báti is nyíltan egyetért vele. Az ismeretlen Dormándi, a Magyar Rádió volt munkatársa, egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy tiszteletét tegye az intézetben. Báti megérzése azt súgta, hogy ő is megbízásból cselekszik.[10]

Az intézetvezető az itthonról kihelyezett munkatársai közül Veres Ilonát a szocialista rendszer iránt elkötelezett, ám olykor kissé dogmatikusan ítélkező emberként jellemezte, akinek munkája rendszertelen és kapkodó. Az utasításokat rendszertelenül vagy olykor sehogyan sem teljesítette, amire mindig keresett valamilyen kifogást, például nem tartotta célravezetőnek, vagy nem látta fontosnak. A munkájával kapcsolatos figyelmeztetésekre általában sértődékenyen reagált, de ez még nem jelentette azt, hogy hibáit korrigálta volna. Míg Bene Ede titkos munkatárs (fn. „Sümegi")[11] és az igazgató időre elkészült az év végi összefoglalóval, Veres Ilona nem csinálta meg a rábízott munkát és még csak nem is mentegetőzött. Báti szerint sohasem kérték rajta számon a munkafegyelmet és elődei túl elnéző magatartást tanúsítottak felé. Az igazgató annyiban megértőnek bizonyult, hogy a nőt megrázta apjának elvesztése, ugyanakkor abban reménykedett, hogy összeszedi magát, mert a fegyelem semmibevételével nagyon megnehezítette az intézet működését. Bene

[8] Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/1 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: A Párizsi Magyar Intézet belső rendje, biztonsági, személyi kérdések. – JELENTÉS. Párizs, 1961. XII. 29. 32–33. o.

[9] ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/2 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: Kertész Sándor gépkocsivezető jellemzése. – JELENTÉS. Párizs, 1962. XII. 11. 19–20.

[10] ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/1 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: A Párizsi Magyar Intézet belső rendje, biztonsági, személyi kérdések. – JELENTÉS. Párizs, 1961. XII. 29. 33–34.

[11] ÁBTL – 3. 2. 1 – Bt – 2417/1 – „Sümegi" (Bene Ede). Évkör: 1957–1974.

Ede feljegyzései használhatók voltak, feladatait igyekezett teljesíteni, de nem mindig volt precíz, és a kezdeményezőkészség is hiányzott belőle. Ha épp nem akadt teendő, hajlamos volt a szemlélődésre, pedig a megoldandó feladatokhoz komoly felkészülésre lett volna szükség. Báti e munkatársát nevelhetőnek tartotta, hozzátéve, hogy ráfér a szigorú irányítás. A politikai aktivitásával viszont még annyira sem volt megelégedve, mondván a budapesti és a debreceni egyetemi légkör nem volt alkalmas a felkészítésére. Nyúl István rendőr százados (fn. „Barna"), a hírszerzés párizsi rezidense[12] is egyetértett abban, hogy az intézet biztonsági helyzete nem megfelelő, a rezidentúra különösebb intézkedést mégsem kívánt bevezetni, mert a hiányosságok a hírszerzés részéről elvárt jelentési kötelezettségre nem voltak érdemi hatással.[13] Bene Ede titkos munkatárs is úgy vélte, hogy az intézet védelmét objektív okokból nehéz megoldani. Az éjszakai órákban akárki gond nélkül bemehetett volna – amihez nagymértékben hozzájárult, hogy a szállóvendégek időről időre elhagyták a kulcsokat – anélkül, hogy ehhez egyetlen biztonsági zárat ki kellett volna nyitni. Bene azt is aggályosnak találta, hogy a meglehetősen régi páncélszekrényben csak annyi hely volt, ahol a pénzt tartották, a jelentések, feljegyzések, vázlatok biztonságos tárolására már nem volt lehetőség. Az igazgató dolgozószobájában volt egyedül rádió, az újonnan berendezett munkatársi helyiségekbe már nem került, mert 1961 decemberében az erre irányuló kérést visszautasították. Igaz, telefont kaptak, de sem ekkor, sem az egy hónnappal korábbi két telefonjavítást követően nem volt biztonsági ellenőrzés. A helyzetet súlyosbította, hogy sem ház tulajdonosával, sem az állandóan részeg házmesterékkel nem ápoltak túl szívélyes viszonyt, és a lakókkal is napirenden voltak az összetűzések. Bene az igazgatói szoba és a titkárság összes ajtajára biztonsági zárat javasolt felszerelni, miközben több rádió beszerzését szorgalmazta. Az intézet biztonsági helyzetének javítására viszont nem látott érdemi lehetőséget, amíg az szállásként is működik, valamint francia segédszemélyzete van. Az első hónapoktól eltérően külső figyelést ugyanakkor nem tapasztalt, provokatív közeledésre nem került sor. Bene Párizs XIII. kerületében, a 67 Boulevard Saint-Marcel VII. emelet F lakásában élt, ahol korábban Dési Ágnes lakott. Az ingatlan csak egyik oldalról érintkezett egy másik lakással, amely egy francia orvos házaspár tulajdonát képezte. Az emelettel párhuzamosan húzódó erkélyről könnyen meg lehetett közelíteni a titkos munkatárs lakhelyét. Igaz, a behatolás gyanúja csak egy alkalommal merült fel, de semmi sem hiányzott. A telefonvezeték bent volt a lakásban, ám a tulajdonos, Madame Boullion, nem vállalta a telefon bevezetéséhez fűződő, 800 frankos kiadást. Benének arról nem volt tudomása, hogy lehallgatás alatt állnának. A házból csupán a házmestert és feleségét ismerte, akik mindig előzékenyek maradtak.[14] Veres Ilona (fn. „Ágota")[15] titkos munkatárs 1961. május 17-én költözött a XVI. kerületbe, az Avenue de Iéna egyik bérházának negyedik emeletére. A titkos munkatárs rendellenes jelenséggel nem találkozott, de időről időre olyan érzése

12 Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990,* 1956-os Intézet – Corvina, Budapest, 2008, 457. o.

13 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/1 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: A Párizsi Magyar Intézet belső rendje, biztonsági, személyi kérdések. – JELENTÉS. Párizs, 1961. XII. 29. 34–35.

14 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/2 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: Sümegi tm. biztonsági helyzete. – JELENTÉS. Párizs, 1962. I. 2. 6–7.

15 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/2 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: Kiegészítő jelentés a biztonsági helyzettel kapcsolatban legutóbb adott beszámolóhoz. – JELENTÉS. Párizs, 1962. II. 26. 13.

támadt, hogy a takarítónő valamit elvitt a lakásból. Ezzel együtt többször is előfordult, hogy tévedésből hozzá csengettek be, hogy ezt a grófnőt vagy azt a bárónőt keresik. Nem sokkal 1961 karácsonya előtt egy középkorú férfi, aki erős akcentussal beszélt franciául, Hatvani báróval szeretett volna beszélni. Veres Ilona rákérdezett, hogy nem magyar-e véletlenül. A férfi kissé zavarodottan, magyarul annyit mondott, hogy ismeretei szerint Hatvani szobrászművész abban a házban él, amit az asszony nem tudott megerősíteni. Veres Ilona nem tapasztalt figyelést, hozzátéve, hogy a forgalmas utcán nagyon sok gépkocsi mozgott vagy várakozott, így ez nem zárható ki teljesen. A telefonja egy ideig nem csengett ki, de időközben megjavították. A lakásában nem félt, azonban intézet biztonsági helyzetével kapcsolatban már ő sem tudott pozitívan nyilatkozni. Kiküldetése elején arra lett figyelmes, hogy miközben bezárják a helyiségeket, a kulcsokat az előszobában lévő asztal fiókjába teszik, amely mindvégig nyitva maradt, ez viszont a könyvtár látogatóinak is feltűnhetett. Az irodában a többi kulcs is előkerült volna, ugyanakkor nem egyszer előfordult, hogy az előző este lezárt ajtó reggel nyitva volt. Máskor égett a villany, de az igazgató szobáját is kinyitotta valaki. Amíg nyáron egyedül volt, Veres Ilona egy borítékba tette a kulcsot, majd megpróbálta elrejteni, de tisztában volt azzal, hogy ez naiv próbálkozás. Nem sokkal ezt követően jelezte Beck és Vince elvtársaknak – róluk e stádiumban nem tudunk többet, feltehetően a rezidentúra tisztjeiről van szó –, hogy zárcserére volna szükség, de csak Báti intézkedett. Veres Ilona ugyanakkor elismerte, hogy az új kulcs önmagában kevés, a riasztóberendezésnek pedig csak akkor lenne értelme, ha a személyzetből valaki ott aludna az intézetben.[16]

Az igazoltatások gyakorlata

Két nappal később Veres Ilona részletesen beszámolt a párizsi rezidentúra egyik ismeretlen tisztjének (fn. „Máté”) arról a kellemetlen incidensről, amely szenteste napján történt. Veres Ilona az ünnepeket vidéken töltötte Szecsődi Márton (fn. „Kelemen”)[17] kereskedelmi kirendeltségvezetővel[18] és annak feleségével. Amikor a társaság 1961. december 24-én Limoge városába érkezett, Szecsődiné takarékossági okokból egy gyanús külsejű szállodában foglalta le a szállásukat, amelynek sem portája, sem irodája nem volt, a szobákhoz vezető feljárathoz egy kocsmaszerű vendéglátóhelyen keresztül lehetett eljutni. Veres Ilona kifogásolta a helyszínt, és kérte, hogy keressenek más helyet, mert az adott hotel egyértelműen garniszállónak tűnt. A megérkezésükkel egy időben elmulasztották kitölteni a bejelentőlapokat, de még az esti mozilátogatást követően sem voltak figyelemmel a szóban forgó kötelezettségükre. Másnap reggel a tulajdonos beviharzott hozzájuk az űrlapokkal, és kérte az azonnali hiánypótlást, ugyanis váratlanul rendőrségi ellenőrzést kaptak. Még ekkor is csak Szecsődi és Veres Ilona töltötte ki a kérdőívet, a kirendeltségvezető felesége azonban nem. Nem sokkal később megérkezett egy civil ruhás detektív – feltehetően a RG (Renseignements Généraux – Általános Tájékoztató Szolgálat) a politikai rendőrség

[16] ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/2 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok” – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: Ágota tm. biztonsági helyzete. – JELENTÉS. Párizs, 1962. I. 4. 8–10.

[17] ÁBTL – 3. 2. 1 – Bt – 191 – „Kelemen” (Szecsődi Márton). Évkör: 1967–1972.

[18] Gyarmati György – Palasik Mária (szerk.): *Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953–1956,* Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013, 430–431. o.

határvédelmi és idegenrendészeti aligazgatóságának megyei beosztottja[19] – aki telefonon értesítette a városi rendőrkapitányságot a szabálysértés dolgában. Amikor visszajött, közölte, hogy Veres Ilona bejelentőlapját nem fogadja el, mivel a szóban forgó névre kiállított útlevél 1959 óta körözés alatt áll. Veres Ilona elismerte, hogy valóban elveszítette az útlevelét, de azt is jelezte, hogy érvényes tartózkodási engedéllyel rendelkezik. A bejelentkezésre az utóbbi dokumentum alapján került sor, amit a szállodatulajdonos ugyan nem látott, de nem is szólt miatta. A nyomozó rövid vizsgálódást követően elfogadta a magyarázatot és bocsánatot kért. Az igazoltatás ezzel még nem ért véget, ti. Szecsődiné magatartását a rendőrtiszt szabálytalanságnak minősítette, így a jelenlétében kellett a bejelentőlapot kitölteni. A nyomozó ugyan nem tett megjegyzést, ám viselkedéséből nagyon is látszott: csodálkozik rajta, hogy a magyar külképviselet három munkatársa miért ilyen lepusztult szállodát választott. „Máté" helytelenítette a Szecsődi házaspár döntéseit, mivel okot adtak egy jogos rendőri intézkedésre. Ezzel párhuzamosan nem zárta ki azt sem, hogy az igazoltatás provokáció volt, amennyiben a tulajdonosnő a rendőrségnek dolgozik. Azt pedig különösen figyelemreméltónak találta, hogy a helyi rendőri szervek egy kisvárosban is nyilvántartják a körözés alatt álló okmányokat. Nyúl százados ezt a szállodák és a biztonsági szolgálat közötti szoros kapcsolat bizonyítékaként értelmezte, így fokozott óvatosságra intett.[20] Szecsődi ehhez annyit fűzött hozzá, hogy a magánjellegű karácsonyi kirándulásnak az volt a célja, hogy a délnyugati megyékben megnézzenek néhány gótikus katedrálist. Az út során több városban – La Rochelle, Périgeaux – is megszálltak, de közben sem figyelést, sem más jellegű ellenőrzést nem tapasztalt. Limoges-ban viszont arra lett figyelmes, hogy az egyik szálloda előtt, ahol szoba után érdeklődtek, egy magánrendszámú gépkocsi várakozott, amelyben hárman ültek. Szecsődi ekkor nem tulajdonított különösebb jelentőséget a dolognak, mert úgy vélte, a diplomatarendszám kelthetett feltűnést, és az illetékes rendőri szerv arra kíváncsi, hogy hol van a szállásuk. Amikor este moziba mentek, a szóban forgó gépkocsi többször is megfordult azokon a néptelen utcákon, ahol a feleségével és a Magyar Intézet munkatársnőjével jártak. Másnap reggel a normál ellenőrzés keretében a rendőrség számára feltűnt, hogy valaki Veres Ilona útlevelével jelentkezett be a szállodába, emiatt adódott a kellemetlen szituáció. A rendőrtiszt mindezt udvarias formában közölte, és amikor kiderült, hogy az iratot jogos tulajdonosa használta, elnézést kért. Szecsődi nem érzett mögötte provokatív szándékot, mégis úgy vélte, hogy mivel előző este követték őket, és amikor a bejelentőlapon látták, hogy egy olyan harmadik személy van velük, aki a nyilvántartásukban egy elveszett úti okmány gazdájaként szerepel, szükségesnek tartották ellenőrizni az utóbbi személyét.[21] Veres Ilona 1962. december 3-án sürgős idézést kapott a Prefektúra – *Préfecture de Police,* az akkor még teljesen önálló Párizsi Rendőr-főkapitányság[22] – idegenrendészeti osztályától, amely a kihallgatás tárgyaként a jövedelmi viszonyokat jelölte meg. Az intézet munkatársa azonnal jelentette a történeteket a követségnek, amely jegyzéket intézett a főkapitánysághoz. A követség közölte, hogy Veres

[19] Jean-Émile Vie: *Mémoirs d'un directeur des renseignements généraux,* Albin Michel, Paris, 1988, 56–58. o.; 110–112. o.

[20] ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/2 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: Ágota tm. rendőrségi igazoltatása. – JELENTÉS. Párizs, 1962. I. 6. 11–12.

[21] ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/2 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: Kiegészítő jelentés a biztonsági helyzettel kapcsolatban legutóbb adott beszámolóhoz. – JELENTÉS. Párizs, 1962. II. 26. 13–14.

[22] Berlière–Lévy: *i. m.*, 82–87.

Ilona az intézet dolgozójaként a magyar kormánytól kapott kiküldetés égisze alatt tartózkodik Párizsban, és azt is megjegyezték, hogy ez minden bizonnyal nem volt világos a rendőrség előtt. Az ismételt érdeklődés alkalmával – ez esetben elég goromba hangot ütöttek meg – december 6-án megjelent az intézetben a főkapitányság egyik tisztje, aki ingerült hangon annyit közölt, hogy az idézést figyelmen kívül hagyó Veres Ilona komoly kellemetlenségnek teszi ki magát. Báti udvariasan, de határozottan a tudomására hozta, hogy Veres Ilona szolgálati útlevéllel rendelkező állami beosztott ügyét a követségnek jelentette, akik meg fogják tenni a szükséges intézkedést. A rendőr kijelentette, hogy ez esetben is csak adminisztratív eljárásról van szó, egyben csodálkozott, amiért az évek során ilyen még nem fordult elő Magyar Intézettel. Az idézés egyébiránt Heléne Schreiber nevére szólt – ez volt Veres Ilona leánykori neve –, ugyanakkor a tisztviselő Madame Veresről beszélt.[23]

1963. október 19-én a Párizsi Rendőr-főkapitányság részéről – az Általános Tájékoztató Szolgálatának (RG) 2. Külföldieket Ellenőrző Osztályáról[24] – egy nyomozó felkereste Bene Edét a lakásán, akit bírálatban részesített, amiért addig sohasem találta otthon. A nyomozó megjegyezte, hogy három évvel korábban az ugyanott lakó Dési Ágnest is meglátogatta. A látogatásának célját azzal magyarázta, hogy meg akart győződni arról, hogy a szóban forgó kiküldött személy a családjával tényleg a bejelentett címen lakik, majd alaposan kivallatta Benét. A rendőr az alábbiakról kérdezte: születési hely, a házasságkötésének időpontja, iskolai végzettség, előző foglalkozás, jövedelmi viszonyok, az intézeti munkaköre, milyen az intézet és a nagykövetség kapcsolata, hol töltötte a szabadságát. Az első kérdésre kitérő választ adott, miközben elismerte, hogy az intézetben tudományos munkatárs, és ugyanazt a munkát végzi, mint francia kollégája Budapesten. Ezenkívül azt mondta, hogy az intézet és a követség jó viszonyban van egymással, a vakációt pedig a Cote d'Azuron töltötte. Mielőtt elment, a felesége után érdeklődött, és közölte, hogy visszajön ellenőrizni, hogy tényleg együtt laknak-e. Bene rászólt, hogy ezt a házmester is megmondhatja. A nyomozó három nappal később olyan időpontban jelentkezett, amikor Bene Sévres-ben tartózkodott az oktatási delegációval. A rendőr rákérdezett, hogy Bene felesége folytat-e gyógyszerészi praxist Franciaországban. A beszélgetés tanúja volt Lehel János angol–francia szakos hallgató, Bene Ede korábbi tanítványa, aki ösztöndíjjal tartózkodott Párizsban. Bene úgy látta, a lakástulajdonos ki akart bújni az adó alól, ezért nem jelentette be a lakóit. Bene ugyanakkor azt is szóvá tette, hogy nem rendelkezik diplomáciai mentességgel, aminek következtében autója turistarendszámmal futott, amely adózási kötelességgel járt. A rezidens a zaklatást rendszeresnek minősítette, igazat adott Bene Edének, hogy hiba volt, hogy az intézeti munkatársak helyzetét nem tisztázták.[25]

---

23 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/2 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: Veres Ila idézése. – JELENTÉS. Párizs, 1962. XII. 10. 18/21.

24 Berlière–Lévy: *i. m.*, 318–350.

25 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/2 – 15 – OD – 2765 – "Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: A francia rendőrség látogatása Sümegi tm. lakásán. – JELENTÉS. Párizs, 1963. X. 24. 22–24.

Csituló hullámok

A francia elhárítás ekkor valószínűleg azért nem erőltette tovább a magyar intézet munkatársainak ellenőrzését, mert Anatolij Golicin, a Helsinkiben a CIA-hoz átállt KGB alezredes rámutatott, hogy a francia kormányzatban, a hírszerző és elhárító szolgálatoknál több orosz ügynök is tevékenykedik, végül terhelő vallomást tett Georges Pâques, a NATO tájékoztatási hivatalának vezetője ellen. A tisztviselőt 1963. augusztus 10-én a tartótisztjével lebonyolított találkozó közben a DST letartóztatta.[26] Igaz, a SDECE (*Service de Documentation* Éxterieure *et Contre-Espionage* – Külső Dokumentációs és Kémelhárító Szolgálat), a francia hírszerzés szervezetében megbúvó „Sapphire" fedőnevű ügynök azonosítása nem hozott eredményt, csak évtizedekkel később derült ki, hogy ez François Saar-Demichel üzletembert takarja, aki 1949 előtt valóban a SDECE és az elődszervezet tisztje volt.[27] Amint a színfalak mögött zajló magyar–amerikai tárgyalások jóvoltából a Kádár-rendszer 1963 márciusában általános amnesztiát hirdetett az '56-os forradalomban történő részvételért bebörtönzött politikai elítéltek számára, úgy az 1957 júniusában elfogadott ENSZ-határozat, amely a szovjet intervenció elítélésén túl korlátozta Magyarország jogosítványait a világszervezetben, lekerült az ENSZ közgyűlésének napirendjéről.[28] Ezt követően a magyar–francia kapcsolatok is normalizálódtak, amely Péter János magyar külügyminiszter 1965-ös párizsi és Maurice Couve de Murville 1966-os magyarországi látogatásával érte el a korszakban a csúcspontját.[29] úgy a francia elhárítás a MNK külképviseleti szerveit és dolgozóit egyre inkább közvetett módszerekkel ellenőrizte. Nyílt zaklatásra és demonstratív fellépésre inkább csak kivételes esetekben került sor. Tudniillik, a korlátozott forrásokkal és létszámmal rendelkező DST számára a hidegháború alatt a KGB volt a legfontosabb ellenfél, miközben a magyar hírszerzés franciaországi tevékenysége többé-kevésbé korlátozott maradt, ugyanakkor a csehszlovák, a lengyel, az egykori keletnémet és a román hírszerzés sokkal komolyabb aktivitást fejtett ki Párizsban. Az 1945 és 1985 között felgöngyölített 74, a Szovjetunió szövetségeseit érintő kémbotrány között mindössze kettő a magyar vonatkozású ügy, szemben a 28 csehszlovák, 17 lengyel, 14 keletnémet, 8 román és 5 bolgár esettel.[30] A „Tudósok" fedőnevű dossziét 1971-ben lezárták, mivel a párizsi külképviseletek biztonságával kapcsolatos jelentéseket egységesen kezelték.[31]

---

[26] Roger Falligot – Pascal Krop: *La Piscine. The French Secret Service since 1944,* Basil Blackwell Ltd, New York, 1989, 210–219. o.

[27] Christopher Andrew – Vaszilij Mitrohin: *A Mitrohin-archívum. A KGB otthon és nyugaton,* Talentum Kiadó, Budapest, 2000, 466–484. o.

[28] Békés Csaba: A magyar forradalom és az ENSZ az újabb levéltári kutatások tükrében. In: Békés Csaba – Kecskés D. Gusztáv (szerk.): *A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956–1963,* Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2006. 7–25. o.

[29] Garadnai Zoltán: Nyitási kísérlet a magyar-francia kapcsolatokban. Maurice Couve de Murville magyarországi tárgyalásai. (1966. július 28–30.). In: Gazdag Ferenc – Kiss J. László (szerk.): *Magyar külpolitika a 20. században,* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004, 173–192. o.

[30] Wolton: *i. m.,* 76–77.

[31] ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/1 – 15 – OD – 2765 – "Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet – Tárgy: Az OD-2765 sz. objektumdosszié irattárba helyezésére JAVASLAT. Budapest, 1971. VI. 14. 40.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ANDREW, Christopher – MITROHIN, Vaszilij: *A Mitrohin-archívum. A KGB otthon és nyugaton,* Talentum Kiadó, Budapest, 2000

BÉKÉS Csaba: A magyar forradalom és az ENSZ az újabb levéltári kutatások tükrében. In: BÉKÉS Csaba – KECSKÉS D. Gusztáv (szerk.): *A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956–1963,* Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2006, 7–25. o.

BERLIÈRE, Jean Marc – LÉVY, René: *Histoire des Polices en France De L'Ancien* Régime Á Nos *Jours,* Le Grande Livre Du Mois, Paris, 2011, DOI: https://doi.org/10.14375/NP.9782847365733

FALLIGOT, Roger – KROP, Pascal: *La Piscine. The French Secret Service since 1944,* Basil Blackwell Ltd, New York, 1989

FALLIGOT, Roger – KROP, Pascal: *DST. Police secrète,* Flammarion, Paris, 1999

GARADNAI Zoltán: Nyitási kísérlet a magyar-francia kapcsolatokban. Maurice Couve de Murville magyarországi tárgyalásai. (1966. július 28–30.). In: GAZDAG Ferenc – KISS J. László (szerk.): *Magyar külpolitika a 20. században,* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004, 173–192. o.

KECSKÉS D. Gusztáv: *Franciaország és a magyar forradalom, 1956,* MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2007

MAGYARICS Tamás: Az Egyesült Államok és Magyarország, 1957–1967, *Századok,* 130. évf., 1996/3, 517–612. o.

PALASIK Mária: A BM II/3. (Hírszerző) Osztály. In: CSEH Gergő Bendegúz – OKVÁTH Imre (szerk.): *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962,* Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013, 47–103. o.

TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990,* 1956-os Intézet – Corvina, Budapest, 2008

GYARMATI György – PALASIK Mária (szerk.): *Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953–1956,* Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013

VIE, Jean-Émile: *Mémoirs d'un directeur des renseignements généraux,* Albin Michel, Paris, 1988

WOLTON, Thierry: *Le KGB en France,* France Loisirs, Paris, 1986

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 5 – O – 8 – 083/71/1 – 15 – OD – 2765 – „Tudósok" – Párizsi Magyar Intézet

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 1 – Bt – 191 – „Kelemen" (Szecsődi Márton). Évkör: 1967–1972.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 1 – Bt – 925/2 – „Aradi" (Báti László) – Évkör: 1961–1967.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 1 – Bt – 2417/1 – „Sümegi" (Bene Ede). Évkör: 1957–1974.